

Mřtve duše

NIKOLAJ VASILIEVIČ
GOGOĽ

MŔTVE DUŠE

MŔTVE DUŠE

Nikolaj Vasilievič Gogol'

Preložila

DANA LEHUTOVÁ

slovart

Slovak edition
© Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2011, 2020
Translation © Dana Lehutová (dedičia)/LITA 2020
Cover illustration © Tomski&Polanski 2020

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná ani šírená v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek prostriedkami, či už elektronickými alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-4226-0

PRVÝ DIEL

1

Do brány ubytovacieho hostinca istého gubernského mesta vbehla pomerne zachovalá menšia perovanná brička, v akých sa vozievajú starí mládenci, ako podplukovníci vo výslužbe, štábni kapitáni, statkári so stovkou nevoľníkov, slovom všetci, čo sa pokladajú za príslušníkov strednej vrstvy. V bričke sedel pán ani pekný, ani škaredý, ani pritučný, ani prichudý; nie ešte starý, ale už nie ani mladý. Jeho príchod nebol pre mesto nijakou udalosťou, a nik naň ani mimoriadne nereagoval. Iba dvaja dedinčania stojaci pri dverách krčmy oproti hostincu čosi utrúsili, ale to sa týkalo skôr koča ako cestujúceho. „Pozri na to koliesko!“ povedal jeden druhému. „Čo myslíš, došiel by na takom koliesku povedzme do Moskvy, alebo nedošiel?“ – „Čo by nedošiel,“ ozval sa druhý. „Ale ktovie, či tak, príkladne, do Kazane!“

– „Kdežeby do Kazane!“ vylúčil hned druhý. A to bolo všetko. Hej, a keď už brička bola takmer pred hostincom, ešte stretla mladíka v bielych, veľmi úzkych a krátkych nohaviciach, vo fraku akože modernom, spod ktorého vykúkala náprsenka zapnutá ihlicou, zjavne tulskej výroby, v tvare bronzovej pištole. Mladík sa obrátil za bričkou, preletel po nej pohľadom, prichytil si šiltovku, ktorú mu div nezhodil vietor, a šiel ďalej svojou cestou.

Keď už brička bola vo dvore, uvítal pána výčapník, alebo inak čašník, taký vrtký a pohyblivý, že sa vlastne ani nedalo zistiť, ako vyzerá. Náhlivo vybehol

s obrúskom cez ruku, dlháň v dlhom polobavlnenom kabáte prepásanom dobre nie rovno pod krkom, mykol šticou a obratne viedol pána nahor po celej drevenej pavlači, aby mu ukázal izbu, ktorá čakala iba naňho. Izba bola obyčajná, lebo aj ubytovací hostinec bol obyčajný, čiže taký, aké sú všetky ubytovacie hostince vo všetkých gubernských mestách, kde hosť za dva ruble denne môže hlavu skloniť v izbe so švábmi, čo vykukujú zo všetkých kútov ako sušené slivky, a kde dvere spravidla zastavené bielizníkom vedú do vedľajšej miestnosti, kde sa ubytoval málovravný, tichý, ale veľmi zvedavý sused, ktorý od nového cestujúceho chce vyzvedieť, čo sa len dá. Vonkajší vzhľad hostinca celkom zodpovedal vnútrajšku. Bol to dlžizný poschodový dom; prízemie mal neomietnuté, takže bolo vidieť tmavočervené tehly, ktoré ešte väčšmi stmavli v nepriaznivých zmenách počasia a samy osebe vyzerali špinavé. Poschodie malo nevyhnutnú žltú omietku. Dole boli obchodíky, kde predávali chomúty, povrazy a praclíky. V rožnom skliepku, vlastne skôr v rožnom obloku, sa usadil predavač medoviny, s tvárou rovnako červenou ako jeho medený samovar, takže z diaľky si človek mohol myslieť, že z obloka vytrčajú dva samovary, keby jeden nemal bradu čiernu ako smola.

Kým si hosť obzeral prenajatú izbu, doniesli mu batožinu: najprv biely, už dosť obdratý kožený kufor, ktorý zjavne nebrali na cestu prvý raz. Kufor vniesol kočiš Selifan, taký drobec v kožúšku, a sluha Petruška, asi tridsaťročný chlap vo voľnom obnosenom žakete, akiste po pánovi. Sluha vyzeral nevľúdne, mal nápadné hrubé pery a čľapatý nos. Hneď za kufrom doniesli neveľkú mahagónovú truhlicu, pekne vykladanú karelskou brezou, kopytá do topánok a pečenú sliepku zakrútenú do baliaceho papiera. Keď to všet-

ko bolo už dnu, kočiš Selifan odišiel do stajne postarať sa o kone a sluha Petruška sa ubytoval v malej predsieni; v tmavej kutici, kam už stihol doteperiť svoj kepeň, sa zároveň rozšíril aj akýsi jeho osobný pach, ktorým nasiakol i batôžok s rozličným sluhovským odevom. V kutici pristavil k stene úzku posteľ na troch nohách a rozprestrel na ňu čosi, čo malo byť slamníkom, ale vyzeralo skôr ako splasnutý lievanec, a možno bolo aj také masťné ako lievanec, ktorý sa mu podarilo vymámiť od hostinského.

Pán nechal sluhov, aby všetko upratali a uložili na miesto a vybral sa do výčapu. Ako taký výčap vyzerá, dobre vie každý cestujúci. Určite sú tam steny natreté olejovou farbou, navrchu očerňené od fajčiarskeho dymu a dole ošúchané od chrchtov všelijakých cestujúcich, ba ešte väčšmi miestnych kupcov, ktorí po šiestich či siedmich prichádzajú sem v jarmočné dni, aby si vypili zvyčajnú dávku čaju. Vždy rovnako začmudená povala a takisto začmudený luster s množstvom sklenených príveskov, ktoré nadsakovali a cinkali zakaždým, keď čašník prebehol po zodratej navoskovanej dlážke, prudko sa pritom rozháňajúc táčňou, kde sa ulepila taká hľba čajových pohárov, ako keď sa krdel vtákov zlietne na morskom pobreží. Po stenách na celú výšku a šírku nevyhnutné olejomaľby, slovom, všetko, ako inde. Hádam len s tým rozdielom, že na jednom obraze bola namaľovaná nymfa s takým bujným poprsím, aké sa sotva mohlo ešte niekde vyskytnúť. Hoci podobná hračka prírody sa vše nájde na všelijakých historických plátnach, ktoré ktohovie kedy, odkiaľ a kto doviezol do Ruska; niekedy ich na radu sprievodcov nakúpili v Taliansku aj naši urodzení páni, obdivovatelia umenia. Pán zložil čiapku a odmotal si z krku vlnený šál dúhových

fariieb, aký ženatému človeku vlastnoručne upletie manželka a dáva mu ho spolu s naučeniami, ako si ho okrútiť, ale kto ho pletie slobodnému, to vám naozaj neviem povedať, lebo taký šál som nikdy nemal. Keď si teda pán odmotal šál, rozkázal si obed. Pokým mu nosili jedlá zvyčajné na jedálnych lístkoch všetkých hostincov, ako sú kapustná polievka s lístkovým pirohom, ktorý sa i niekoľko týždňov odkladal pre náhodného hosta, ďalej mozoček s hráškom, párky s kapustou, pečená sliepka, kvasená uhorka a neodmysliteľný sladký koláč z jemného prekladaneho cesta, ktorý bol vždy poruke, pokým mu teda toto všetko nosili na stôl, jedno zohriate, druhé studené, vypytoval sa hosť obsluhujúceho čašníka na všelijaké hlúposti. Či bol hostinec predtým a komu patrí teraz, či vynáša a či je majiteľ veľký lotor. Nato čašník zvyčajne odpovedal: „Áno, pane, strašný lotor.“ Tak v kultúrnej Európe, ako aj v kultúrnom Rusku sa teraz nájde veľa vážených pánov, ktorí by ani neboli zdraví, ak by si pri obede v hostinci nepoklebetili s čašníkom, alebo ak by si z neho zavše zo špásu nevystrelili. Pravda, náš hosť sa neypytoval naverímboha. Neobyčajne podrobne sa povyzvedal, kto je v meste gubernátor, kto predseda súdu a kto prokurátor, slovom, nevynechal ani jedného dôležitejšieho štátneho úradníka. Ešte podrobnejšie, ba so živým záujmom sa vypytoval na všetkých významnejších statkárov. Kto koľko má nevoľníckych duší, ako ďaleko býva od mesta, ba aj akú má povahu a ako často sem chodieva. Pozorne sa vyzvedal aj na miestne pomery, či v poslednom čase nevyčíňali v gubernii nejaké choroby, mor, zimnica, kiahne a podobne, a všetko chcel vedieť tak podrobne a presne, že jeho záujem musel byť čosi celkom iné ako len obyčajná

zvedavosť. Správal sa veľmi slušne a neobyčajne hlasito siakal. Ktovie, ako to robil, ale nosom vydával zvuky ako z trúby. Touto vlastnosťou si však celkom mimovoľne získal neobyčajnú úctu u čašníka, ktorý zakaždým, keď začul trúbiť, mykol šticou, úctivejšie narovnal chrbát a so sklonenou hlavou sa spytoval, či si pán niečo želá. Po obede pán vypil šálku kávy a sadol si na diván, podoprúc si chrbát vankúšom, ktorý v našich hostincoch namiesto pružnej vlny napĺňajú čímsi, čo pripomína skôr tehly a skaly. Tu sa mu začalo zívvať, a tak sa dal odvieť do svojej izby, kde si zo dve hodinky zdriemol. Keď si oddýchol, napísal na kúsok papiera titul, meno, priezvisko a cieľ pobytu, aby ho čašník mohol policajne prihlásiť. Keď čašník schádzal dole schodmi, slabikoval z papiera: Zemský radca Pavel Ivanovič Čičikov, statkár, v súkromnej veci. Pokým to čašník z papiera lúštil, Pavel Ivanovič Čičikov si išiel prezrieť mesto, ktoré sa mu podľa všetkého zapáčilo, lebo zistil, že za inými gubernskými v ničom nezaostáva. Na murovaných domoch do očí prudko udierala žltá farba a na dreveniciach sa skromne tmavela sivá. Domy boli prízemné, jednoposchodové, aj so zvýšeným prízemím a neodmysliteľnou manzardkou, ktorú gubernskí architekti veľmi obľubovali. Kde-tu sa domy priam strácali uprostred ulíc širokých ako polia a medzi nekonečné drevené ohrady, inde sa zasa tísli jeden na druhý, a tu bolo hneď viac ľudstva i viac ruchu. Kde-tu bolo vidieť od dažďa takmer zmyté firmenné tabule s rožkom alebo topánkou, a niekde aj so svetlými nohavicami a menom poľského krajčira. Inde na obchode so šiltovkami, čapicami a klobúkmi bol nápis: Zahraničný tovar Vasilija Fiodorova. Potom zas kdesi nakreslili biliard s dvoma hráčmi

vo frakoch, aké si u nás v predstaveniach obliekajú postavy, ktoré prichádzajú na javisko v poslednom dejstve. Hráči stáli s namierenými tágami, ruky mali trochu vykrútené a nohy mierne prikrčené, akoby práve dokončievali tanečný krok. Pod týmto všetkým nápis vyzýval: Navštívte nás! Niekde rovno na ulici stáli stoly s orechmi, mydlom a perníkom podobným mydlu, inde zas bola jedáleň s nakreslenou tučnou rybou, do ktorej bola vpichnutá vidlička. No najčastejšie bolo vidieť očernených dvojhlavých orlov, štátny znak, ktorý však teraz vystriedalo prosté označenie Výčap. Dlažba bola všade nanič. Čičikov nazrel aj do mestského parku, ktorý tvorili parútky zle ujatých stromov; z troch strán mali podperky veľmi pekne natreté zelenou olejovou farbou. A hoci stromčeky neboli hrubšie od šachora, spomínali ich noviny, keď písali o zavedení osvetlenia, že „zásluhou mestskej správy krásli naše mesto tienistý park s košatými stromami, ktoré v horúcich dňoch poskytujú osviežujúci chládok“. Ďalej článok pokračoval: „S dojatím sme pozorovali, ako sa občania išli zájsť od hľbokej vďačnosti a z očí sa im liali prúdy slz na znak nekonečnej oddanosti pánu mestskému kapitánovi.“

Podrobne sa povyzvedal strážnika, ako sa najkratšou cestou dostane ku kostolu, na úrady a ku gubernátorovi, a šiel sa pozrieť k rieke, čo tiekla cez mesto. Cestou strhol zo stĺpa plagát, aby si ho mohol doma v pokoji prečítať. Riskol skúmavý pohľad na dámu celkom príťažlivého zovňajšku, kráčajúcu po drevenom chodníku, za ktorou šiel chlapec vo vojenskej livreji a s batôžkom v ruke, potom to všetko ešte raz prebehol pohľadom, akoby si vštepoval do pamäti polohu tohto miesta, a pobral sa domov rovno do svojej izby, hore schodmi mu trochu pomohol

čašníka. Keď sa do sýtosti napil čaju, sadol si za stôl, kázal si doniesť sviečku, vybral z vrečka plagát, sklonil sa bližšie k sviečke a trochu prižmúriac pravé oko, začal ho čítať. Mimochodom, na plagáte bolo veľmi málo zaujímavého. Dávali hru pána Kotzebua, v ktorej Rolla hral pán Popľuvin a Coru slečna Ziablovová, ostatné osoby boli ešte menej zaujímavé, ale prečítal si ich všetky, ba došiel až po cenu lístkov na prízemí a dozvedel sa, že plagát vytlačila tlačiareň gubernskej správy; potom pozrel na plagát z druhej strany, či by tam nenašiel niečo zaujímavejšie, no keď ani tam nič nebolo, pretrel si oči, starostlivo plagát zložil a dal ho do truhličky, kde mal vo zvyku odkladať všetko, čo sa mu dostalo pod ruku. Potom zakončil deň tuším porciou studenej teľaciny, karafou šumivého muštu a tvrdým spánkom. Chrápala, ani keď drevo pília, ako sa vraví v niektorých končinách a krajoch.

Celý nasledujúci deň venoval návštevám. Host sa vybral zložiť poklonu všetkým hodnostárom mesta. Najprv zašiel ku gubernátorovi, ktorý podobne ako sám Čičikov nebol ani tučný, ani chudý, na krku mu visel Annin rad a povrávalo sa, že má dostať aj Hviezdu, teda Stanislavov rad. Inak bol dobráčisko a niekedy vlastnoručne vyšival na tyle. Potom sa vybral Čičikov k námestníkovi gubernátora, nato bol u prokurátora, zašiel k predsedovi guberniálneho súdu, k policajnému náčelníkovi, navštívil koncesionára i riaditeľa štátnych tovární... Žiaľ, je takmer nemožné vymenovať všetkých mocných tohto sveta, no celkom postačí, ak sa povie, že Čičikov prejavil návštevami neobyčajnú horlivosť; šiel osobne ubezpečiť o svojej úcte ešte aj inšpektora zdravotníctva a mestského architekta. A aj neskôr dlho sedel v bričke a uvažoval, koho ešte by mal poctiť návštevou, no v meste už

jednoducho viac hodnostárov nebolo. V rozhovoroch s týmito pánmi vedel Čičikov veľmi šikovne všetkým polichotiť. Gubernátorovi len tak medzi rečou podotkol, že do jeho gubernie sa prichádza ako do raja, cesty sú všade hladké ani zamat a že vrchnosti, ktoré vymenúvajú takých prezieravých činiteľov, si zaslúžia tú najväčšiu pochvalu. Policajnému náčelníkovi zašemotil nejakú lichôtku o mestských strážnikoch a v rozhovore s námestníkom gubernátora a predsedom guberniálneho súdu mu dva razy ako omylom vykľzlo oslovenie vaša excelencia, ktoré im ako štátnym radcom ešte nepatrilo, ale zato tým väčšmi lahodilo ich sluchu. Preto ho gubernátor hneď pozval na domáci večierok, ktorý sa konal ešte v ten deň, a ostatní úradníci, ktorí tiež nechceli zaostať, volali ho kto na obed, kto na partiu kariet alebo na šálku čaju.

Podľa všetkého sa hosť zdráhal povedať viacej o svojej osobe a ak aj niečo o sebe povedal, tak len veľmi všeobecne, so zdôraznenou skromnosťou a používal výlučne knižné výrazy, ako že on je iba nepatrný zemský červík medzi nimi a nezaslúži si, aby sa mu prejavovalo toľko pozornosti, že si v živote nemálo vytrpel, v úrade si svoje vystál za pravdu, mal veľa nepriateľov, ktorí ho chceli aj o život pripraviť, a že teraz chce nájsť pokoj, a preto hľadá tiché miesto, kde by dožil, a keď prišiel do tohto mesta, pokladá si za neodkladnú povinnosť zložiť poklonu jeho čelným hodnostárom. To bolo všetko, čo sa v meste dozvedeli o novom návštevníkovi, ktorý čoskoro nato nezabudol prísť na večierok u gubernátora. Prípravy na večierok zabrali Čičikovovi vyše dvoch hodín a prejavil v nich takú prepiatu starostlivosť o zovňajšok, že by sa mu v tom ťažko niekto vyrovnal. Najprv si po obede trochu pospal, potom si kázal doniesť vody na umytie

a neobyčajne dlho si šúchal mydlom obe líca a vydúval ich zdnuka jazykom. Potom vzal sluhovi z pleca uterák, poutieral si zo všetkých strán okrúhlu tvár až po uši, pričom mu dva razy zaffkal rovno do tváre. Onedlho si pred zrkadlom navliekol náprsenku, vytrhol si z nosa dva chlípky, ktoré mu vytrčali, a hneď nato vkĺzol do lesklého fraku brusnicovej farby. Keď sa takto vyobliekal, nastúpil do vlastnej bričky a viezol sa po nekonečne širokých uliciach, len kde-tu skúpo osvetlených z oblokov.

Zato gubernátorov dom bol vysvietený, akoby tam bol ples; koče s lampášmi, pred vchodom dvaja policajti, výkriky kočišov v diaľke, slovom, všetko, ako má byť. Keď Čičikov vkročil do salónu, musel na okamih prižmúriť oči, lebo lesk sviečok, lúč lamp a dámskych šiat priam oslepoval. Všetko plávalo vo svetle. Čierne fraky sa mihali a jednotlivo i v krdľoch poletovali sem a ta ako muchy na bielej trblietavej homole cukru, keď ju stará šafárka uprostred horúceho júlového leta seká pri otvorenom obluku na ligotavé úlomky. Okolo nej sa zhŕknu deti a uprene pozorujú jej upracované ruky, ako sa zaháňajú kladivom, a celé roje múch nadnášané ľahkým vánkom vlietajú smelo dnu ani domov, ako na svoje. Využívajú to, že starká zle vidí, a ešte ju aj slnko oslepuje, nuž sadajú si po jednej i v hustom chumáči na sladké úlomky. Nevleteli sem, aby sa napásli, veď je prostred leta a kam oko pozrie, všade sa štedro núka vábivé zasýtenie, ale aby sa ukázali, poprechádzali sa sem i ta po kôpke cukru, zastružlikali o seba prednými či zadnými nožičkami, alebo sa nimi poškrabkali pod krídlom, alebo aby si povystierali predné nôžky, pošúchali si ich nad hlavou, zvrtili sa a ubzikli, aby znova prileteli s ďalšími dobiedzavými rojmi. Čičikov sa nesta-

čil ani rozhladiet, a už ho gubernátor schytil za ruku a utekal predstaviť pani gubernátorke. Host ani teraz nepokazil dobrý dojem; vyslovil nejakú lichôtku, ako sa patrí na pána v stredných rokoch, ktorý nemá ani veľmi vysokú, ale ani nízku hodnosť. Keď rozvírené páry tancujúcich zatisli všetkých až takmer k stene, založil si ruky za chrbát a chvíľu ich veľmi sústredene pozoroval. Mnohé dámy mali krásne toalety podľa poslednej módy, no niektoré si zas obliekli hocičo, čo niekedy zablúdilo do gubernského mesta. A muži ako všade inde boli aj takí, aj onakí. Jedni boli štíhli, tí ustavične obletovali okolo dám a v mnohom sa vyrovnali salónnym levom z veľkomesta; mali práve tak dômyselne a vkusne upravené kotlety, alebo hladko vyholené príjemné plné líca, a práve tak nenútene si prisadali k dámam, práve tak hovorili po francúzsky a zabávali dámy, akoby to bolo v hlavnom meste. Tí druhí boli tuční, alebo presne takí ako Čičikov, čiže ani tuční, ani chudí. Títo zasa naopak, bočili od dám, držali sa v úzadí a strieľali očami, či už niekde nechystá sluha zelený stôl na partiu whistu. Tváre mali plné a guľaté, niektoré rapavé, na iných boli bradavice; vlasy nemali vyčesané do vĺn, ani do prstenčov, ani rozkuštné na vrabčie hniezdo, ako to volajú Francúzi, ale mali ich nakrátko pristrihnuté alebo dohľadka začesané, čo im črty tváre ešte zaokrúhlilo a spevnilo. Boli to všetko vážení štátni úradníci mesta. Lenže, žiaľ, tuční sa vedia lepšie zariadiť na tomto svete ako chudší. Chudí sú najčastejšie zamestnaní ako úradníci pre príležitostné úlohy, alebo sú iba do počtu a prekladajú ich z miesta na miesto. Existenciu majú akúsi nestálu, nepevnú a celkom neistú. Tuční nikdy nie sú na podradných miestach, len na dôležitých, a keď raz zaujmú postavenie, tak vždy

naisto a pevne; stolička pod nimi bude praskať, alebo sa kývať, ale oni sa vždy udržia. Na vonkajší lesk si veľmi nepotrpia, frak im nikdy tak dobre nesedí ako chudým, ale zato v truhličkách sa zbiera požehnané imanie. Chudý do troch rokov vyvláči všetok majetok do záložne, kým s tučným sa nič nedeje, no než sa ostatní nazdajú, z ničoho nič mu na konci mesta vyrastie dom, ktorý kúpil na ženino meno, potom na opačnom konci druhý, neskôr neďaleko mesta kúpi dedinku a napokon aj majer s pozemkami. Napokon tučný, keď dal Bohu, čo je božie, a cisárovi, čo je cisárovo, a všetci si ho napospol vážia, opúšťa úrad, odsťahuje sa na vidiek a je z neho statkár, skvelý ruský veľkomožný pán a hostiteľ a žije si, žije na vysokej nohe, až kým neumrie. A po jeho smrti chudí dedičia zasa podľa ruskej obyčaje raz-dva prehajdakajú otcovský majetok. Škoda tajiť, ale práve podobné myšlienky vírili Čičikovovi v hlave, keď si obzeral spoločnosť, a po týchto úvahách sa naostatok pripojil k tučným, kde našiel všetko známe tváre: prokurátora s nápadne čiernymi hustými obrvami, ktorý podchvíľou žmurkal ľavým okom, akoby chcel naznačiť, reku, bratku, poďme do vedľajšej miestnosti, niečo ti ukážem; v skutočnosti to však bol človek vážny a mlčanlivý. Bol tu aj prednosta pošty, nenápadného zovňajšku, ale vtipkár a mudrlant. Ďalej predseda súdu, veľmi rozvážny a príjemný človek; všetci Čičikova hneď vítali ako starého známeho a on sa na všetky strany ukláňal, síce akosi nabok, ale pôvabne. Tu sa zoznámil aj s veľmi úslužným a úctivým milým človekom, statkárom Manilovom a so statkárom Sobakevičom, na pohľad trochu ťarbavým, ktorý mu hneď na úvod stúpil na nohu s ospravedlnením: „Prepáčte, prosím.“ Nato mu strčili do rúk karty na whist, ktoré

prevzal s rovnako zdvorilou poklonou. Potom si sadli za zelený stôl a nevstali od neho do večera. Všetky reči razom zmĺkli, ako vždy, keď sa ľudia konečne pustia do poriadnej práce. Prednosta pošty bol veľmi zhovorčivý, no aj ten, len čo chytil do rúk karty, hneď vystrúhal mysliteľský výraz, dolnú peru vysunul nad hornú, a takto zotrval po celú hru. Keď vyhadzoval figúru, zakaždým udel rukou do stola, a ak išlo o dámu, vyprevádzal ju vetou: „Tak, tu je stará popica,“ a keď dával kráľa, vravel: „Tu je tambovský sedliak.“ A predseda mu kartu prebíjal so slovami: „A ja mu dám po papuli!“ – „A ja jej dám po pysku!“ Zavše sa pri vyhodení karty ozvalo zvolanie „Á! nech je ako chce, idem s bubnami.“ Alebo len jednoduché: „Srdce! Červen! Kára! Pika, pikuška, káricka, pikáč,“ ako si medzi sebou prekrstili farby. Keď sa hra skončila, hádali sa ako obyčajne veľmi nahlas. Náš hosť sa tiež hádal, ale akosi neobyčajne taktne a takticky, aby všetci videli, že sa háda, a pritom sa háda príjemne. Nikdy nepovedal: „Išli ste!“ ale vždy: „Ráčili ste ísť.“ Alebo: „Mal som česť prebiť vašu dvojku,“ a tak ďalej. Aby si ešte väčšmi vo všetkom naklonil súperov, zakaždým im ponúkol tabak na šnupanie zo striebornej tabačnice, na spodku ktorej bolo vidieť dve fialky pre vôňu. Hosťovu pozornosť upútali najmä už spomínaní statkári Manilov a Sobakevič. Ustúpil trochu do úzadia s predsedom súdu a prednostom pošty a zaraz sa informoval o nich. Z niekoľkých hosťových otázok bolo zjavné, že sa nepýta len zo zvedavosti, ale má na to aj dôvody. Predovšetkým sa totiž vyzvedal, koľko má ktorý nevoľníckych duší, v akom stave je ich majetok, a len potom chcel vedieť, ako ich má oslovovať. Za krátky čas si ich celkom získal. Statkár Manilov, ešte celkom mladý človek, ktorý pri smie-

chu ustavične privieral oči, skrývajúc pohľad sladký ako cukor, bol z neho nadšený. Veľmi dlho stískal Čičikovovi ruku a neústupne naliehal, aby mu preukázal česť a určite ho navštívil na dedine, ktorá podľa jeho slov bola iba pätnásť kilometrov od mestského mýta. Na to Čičikov neobyčajne úctivo naklonil hlavu a s úprimným stiskom ruky mu prisľúbil, že mu nielen s najväčšou ochotou vyhovie, ale bude si to dokonca považovať za svätú povinnosť. Trochu pristročne ho pozval i Sobakevič: „Aj ku mne nech sa páči!“ a cúvol pri tom nohou v takej velikánskej topánke, že by sa pre ňu druhá taká veľká noha sotva aj našla, najmä v dnešných časoch, keď sa už aj v Rusku prestávajú rodiť junáci.

Na druhý deň sa Čičikov vybral na celé popoludnie k policajnému náčelníkovi, kde ako o tretej zasadli ku kartám, tak hrali až do druhej v noci. Tu sa vlastne zoznámil aj so statkárom Nozdriovom, energickým tridsiatnikom, ktorý mu po troch či štyroch slovách začal tykať. Napokon, Nozdriov si tykal aj s policajným náčelníkom a prokurátorom, a hoci všetci boli veľkí priatelia, len čo začali hrať o väčšie sumy, policajný náčelník aj prokurátor neobyčajne starostlivo skúmali každý jeho štič a dávali pozor takmer na každú kartu, s ktorou išiel. Druhý večer strávil Čičikov u predsedu guberniálneho súdu, ktorý svojich hostí, medzi nimi aj akési dámy, prijal v prišpine-nom vigane. Potom bol na večeri u gubernátorovho námestníka, na hostine u koncesionára, na menšom obede u prokurátora, ktorý však nezaostal za veľkým; po bohoslužbe ho pozval mestský kapitán na predobed, ktorý sa taktiež vyrovnal riadnemu obedu. Slovom, ani hodinku nepobudol doma a do hostinca sa chodil iba vyspať. Náš hosť sa vo všetkom akosi vy-

znal, a ako spoločník ukázal sa v najlepšom svetle. Nech sa hovorilo o hocičom, vždy vhodne zasiahol do rozhovoru. Ak bola reč o žrebčincoch, vyslovil sa k tomu, ak o psích rodokmeňoch, aj tu mal čo povedať, ak sa pretriasalo vyšetrovanie guberniálnych financií, vyšlo najavo, že pozná i právnické figle. Keď začali o biliarde, aj v tejto téme sa prejavil ako odborník, a keď reč prišla na počestnosť, aj o nej vedel hovoriť veľmi krásne, ba i slzy ho zaliali. Vyznal sa v pálení pálenky a o financoch a úradníkoch colnej kontroly sa vyjadroval tak zasvätené, akoby sám bol jedným z nich. Na všetkých zapôsobilo, ako zdržanlivo to vedel povedať a ako pekne sa správal. Nehovoril ani hlučne, ani tlmene, ale presne tak, ako sa patrilo. Slovom, nech to vzali z ktorejkoľvek stránky, bol to človek na svojom mieste, a všetci štátni úradníci sa veľmi tešili, že dostali práve takého hosta. Gubernátor sa o ňom vyjadril, že je spoľahlivý, prokurátor ho označil za svedomitého a žandársky plukovník povedal, že je vzdelaný; predseda guberniálneho súdu, že je rozhladený a hodný úcty, policajný náčelník, že je hodný úcty a milý, a manželka policajného náčelníka ho vyhlásila za najmilšieho a najpozornejšieho človeka. Ba aj Sobakevič, ktorý zriedka o niekom povedal niečo dobré, keď prišiel z mesta dosť neskoro večer domov, vyzliekol sa a ľahol si k svojej chudej manželke, oznámil jej: „Vieš, holubička, večeral som u gubernátora, u policajného náčelníka som bol na obede a zoznámil som sa so zemským radcom Pavlom Ivanovičom Čičikovom. Veľmi príjemný človek.“ Na to manželka zahmkala a štuchla ho nohou.

Taká všeobecne lichotivá mienka vznikla o hostovi a udržala sa až dovtedy, pokým jedna jeho zvláštna vlastnosť alebo čudný záujem a či, ako hovorievajú

na vidieku škandál, o ktorom sa čitateľ zakrátko dozvie, nevyvolal takmer v celom meste hotové zdesenie.

2

Už vyše týždňa náš páňko býval v meste, rozvážal sa po večierkoch a chodil na obedy, čiže, ako sa vraví, trávil čas veľmi príjemne. No potom sa rozhodol preniesť návštevy aj mimo mesta a navštíviť statkárov Manilova a Sobakeviča, ako im bol sľúbil. Možno mal na to aj iný, závažnejší dôvod, môžbyť išlo o dôležitejší a srdcu bližší záujem. Ale toto všetko sa čitateľ dozvie postupne a v pravý čas, ak, pravda, bude dosť trpezlivý, aby dočítal tento veľmi dlhý román, ktorého dej sa bude rozširovať a prehlbovať až po koniec, ktorý výtvor uzavrie. Kočiš Selifan dostal príkaz, aby hneď ráno zapriahol kone do bričky, ktorú už poznáme. Petruška mal ostať doma a dozrieť na izbu a kufor. Čitateľovi nezaškodí, ak sa trochu zoznami s týmito dvoma nevoľníckymi sluhami nášho hrdinu. Aj keď nejde o takzvané dôležité postavy, ale skôr o vedľajšie, až druhoradé, a nemajú vplyv na hlavné udalosti, ani na vývin deja, naopak, dotýkajú sa ho len okrajovo a vystupujú v ňom iba zriedka, autor si predsa neobyčajne zakladá na dôkladnosti, a hoci je Rus, v tomto smere chce byť dôsledný ako Nemec. Napokon, nezaberie to mnoho miesta, ani času, lebo len málo treba dodať k tomu, čo už čitateľ o nich vie. A to, že Petruška nosil trochu príširoký škoricový žaket, ktorý zdedil po páňovi, a mal, ako obyčajne sluhovia mávajú, veľký nos a hrubé pery. Bol skôr mĺkvy než uvravený; ba preja-